

Obogaćivanje istarskoga jezičnog mozaika

(Goran Filipi: *Istrorumunjski lingvistički atlas*, Znanstvena udruga Mediteran, Pula, 2002., 785 str.; *Kazala*, Znanstvena udruga Mediteran, Pula, 2004., 318 str.)

Istra je u sklopu jezičnih proučavanja, ponajprije dijalektoloških i onomastičkih, jedno od govorno najraznovrsnijih i najmozaičnijih područja. Na raznolikost su istarskih idioma utjecale i stoljetne migracije stanovnika, najmasovnije i najfrekventnije za turskih osvajanja hrvatskih krajeva. Od 6. stoljeća, kada se Hrvati naseljavaju u Istri, preko zbog prodora Turaka turbulentnoga 16. stoljeća do danas, ta se jezična slika Istre mijenjala. Stoljećima su se na tom području prožimali čakavski, štokavski, slovenski, furlanski, istriotski, mletački i rumunjski jezični elementi.

Među prvim dijalektološkim podjelama govora u Istri (M. Maček 1929.) čakavski su govori žminjsko-pazinski, labinski, boljunski, čepićki, ćićki i liburnijski. Slovenskim se istarskim govorima smatraju dekanski i pomjanski, štokavskima vodnjanski, perojski i ćićki između Trstenika i Jelovica, čakavsko-štokavskima motovunski, kaštelirski i bujski, a čakavsko-slovenskima buzetski i ćićki između Bresta i Lanišća. Od šest dijalekata čakavskoga narječja (prema novijoj klasifikaciji, D. Brozović 1988.), u Istri je zastupljeno ovih pet: buzetski ili gornjomiranski dijalekt, jugozapadni istarski ili štakavsko-čakavski, sjevernočakavski ili ekavskočakavski dijalekt, srednjočakavski ili ikavsko-ekavski dijalekt, i južnočakavski ili ikavskočakavski dijalekt. Istrorumunj-

ski se govori među istarskim Rumunjima, vlaškim stočarima, koji su se vjerojatno potkraj 15. i početkom 16. stoljeća doselili u Istru iz unutrašnjosti Dalmacije, s područja štokavsko-ikavskih Hrvata oko Dinare i južnoga Velebita.

Među četirima povijesnim rumunjskim dijalektima današnji je istrorumunjski po broju govornika najmanji (svega njih dvjestotinjak iako ih je 60-ih godina 20. stoljeća bilo oko 1500); njime se govori samo u desetak istarskih sela i zaselaka. Obličnije ih stanovništvo naziva Vlasima ili Ćiribircima. Oni pak sami sebe i svoj idiom određuju prema mjestu življenja, npr. *žejanski*, *novošanski*, *brijanski*.

U *Istrorumunjskome lingvističkom atlasu* istrorumunjski su govori razgraničeni na sjeverne, danas zastupljene samo u selu Žejane, i južne, tj. na one u selima Čepićkoga polja. U *Atlasu* je uvršteno jedanaest istrorumunjskih punktova: Žejane, Šušnjevića, Nova Vas, Jasenovik, Letaj, Brdo, Škabići, Trkovci, Zankovci, Miheli i Kostrčan. Uz njih je autor uvrstio i dva čakavska govora mjesta Brgud i Čepić te govor rumunjske enklave u Rudnoj Glavi kod Majdanpeka u Srbiji. Obrada je dvaju čakavskih govora u *Atlasu* važna ponajprije radi usporedbe čakavskoga i istrorumunjskoga leksika, tj. “smjjerova posuđivanja pojedinih riječi”, a Rudna je Glava uvrštena radi usporedbe istrorumunjskoga leksika s leksikom jedne druge rumunjske zajednice.

Građa je *Atlasu* šest godina prikupljivana metodom ispitivanja i tonskoga snimanja govornika, na temelju trojezičnoga upitnika s 1898 pitanja (na hrvatskom, rumunjskom i talijanskom jeziku). Temelj su upitnika objavljeni (ili djelomice objavljeni) jezični atlas romanskih i slaven-

skih govora. Pitanja su podijeljena na 14 značenjskih polja: *Vremenske prilike, Geomorfologija, Običaji i institucije, Tijelo i osjetila, Opažaji i utisci, Vrijeme i kalendar, Život, brak i obitelj, Dom i posjed, Odjeća i pribor, Hrana i piće, Životinje (Sisavci, gmazovi, vodozemci, Ptice, Kukci), Poljodjelstvo (Radovi i oruđa, Vinogradarstvo, Uzgoj životinja, Pčelarstvo, Maslinarstvo, Voćarstvo, Uzgoj povrća), Samoniklo bilje (Stabla i grmlje, Raslinje) i Gljive*. U *Istrorumunjskome lingvističkom atlasu* oblici su za sve idiome pisani istom grafijom, hrvatskom latinicom dopunjenom s 15 znakova za glasove koji se ne bilježe u hrvatskome književnom jeziku. Iz opsežne je leksičke građe moguće iščitati višestoljetna prožimanja čakavskih i istrorumunjskih idioma. U istrorumunjskome, primjerice, nema turcizama, osim onih preuzetih iz čakavskoga, npr. *žep* ‘džep’; red se riječi izjednačio s čakavskim, srednji je gramatički rod slavenskoga tipa (tvori se pomoću morfema *-o* koji potiskuje srednji rod – dvorod rumunjskoga tipa), razlikuje se glagolski vid, čime je istrorumunjski postao jedini romanski idiom što razlikuje svršene, trajne i učestale glagole tvorene pomoću čakavskih morfema. Stari se pak leksik poklapa u svim rumunjskim dijalektima, uz izjednačavanje oblika za dativ i genitiv i postponiranje određenoga člana koji nikada ne nosi naglasak. U usporedbi samih istrorumunjskih govora, sjevernih i južnih, opaža se da žejanski govor starom dvopadežnom deklinacijom više čuva starije jezično stanje od južnih govora u kojima je pak konzervativnost očuvana imperfektom i dvorodom.

Posebnost je istrorumunjskih govora među istarskima neupitna, baš kao i či-

njenica kojom se uvijek iznova potvrđuje koliko je vrijedno bilježiti govore što nestaju zajedno sa svojim govornicima. *Atlas* je rezultat dugogodišnjega istraživanja tih govora, ali i života i običaja njihovih govornika; leksičko bogatstvo u njemu pridonosi rječničkom slaganju mozaika na cjelokupnu prostoru istrorumunjskih idioma.

Kazala su izdana kao zasebna knjiga koja u poglavlju *Kratice* donosi popis i objašnjenje znakova i kratica rabljenih u *Istrorumunjskome lingvističkom atlasu*, zatim ispravke i dopune za pojedina pitanja u sklopu rumunjskoga teksta u dijelu *Errata corrige, Kazalo prikupljenih oblika, Kazalo pojmova iz upitnika* i *Kazalo znanstvenih naziva*. Svi su oblici, pojmovi i znanstveni nazivi u kazalima dani abecednim redoslijedom.

Irena Drpić

Prva sustavna obradba hrvatske povijesne fitonimije

Nada Vajs: *Hrvatska povijesna fitonimija*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2003., 548 str.

Knjiga Nade Vajs, barem koliko je nama poznato, prvi je sustavni i visoko profesionalni pokušaj u hrvatskome jezikoslovlju da se unese reda u fitonimiju sadržanu u našim starijim rječnicima (rukopisnim ili tiskanim), terminologiju koja